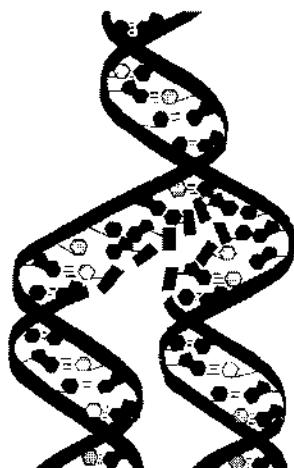


Всеукраїнська громадська наукова організація "Українська академія наук"
ДВНЗ "Тернопільський державний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України"

МЕДИЧНА ХІМІЯ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ



All-Ukrainian Public Scientific Organization
"Ukrainian Academy of Sciences"
SHEI "I. Ya. Horbachevsky Ternopil State Medical University MPH of Ukraine"

MEDICAL CHEMISTRY

SCIENTIFIC JOURNAL

2(59) ТОМ 16
2014

Зміст

ОРИГІНАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

- Макарчук В. А., Ушакова Г. О. (Дніпропетровськ) Особливості розподілу S-100B і гліального фібрілярного кислого протеїну в головному мозку та підшлунковій залозі щурів за умов панкреатичної енцефалопатії 5
- Вельчинська О. В. (Київ) Протипухлинина активність хіміко-біологічних аддуктів 1,1-БІС-[метилпіримідин-2',4'-діон-1'-іл]-2'-бromo-2'-хлороетиленів 13
- Кущ О. Г. (Запоріжжя) Вуглеводний код антигенпрезентуючих клітин плаценти 17
- Андрейчин Ю. М., Хлєбан О. В. (Тернопіль) Оцінка біохімічних маркерів ремоделювання кісткової тканини у хворих на верхньощелепний синусит 22
- Іваночко Р. Б., Скляров О. Я. (Львів) Стан системи NO-синтаза/аргіназа й оксидативних процесів у лімфоцитах крові хворих із хронічною нирковою недостатністю до та після сеансу гемодіалізу 26
- Лимар Л. Є. (Тернопіль) Сучасні підходи до прегравідарної підготовки жінок з порушеннями менструальnoї функції на тлі хронічних захворювань травної системи 31
- Сухомлин Т. А., Нетюхайлло Л. Г. (Полтава) Біохімічні зміни в сполучній тканині легень за умов опікової хвороби та їх корекція препаратом "Ліпін" 35
- П'ятницький Ю. С., Олещук О. М., Бондаренко Ю. І. (Тернопіль) Експериментальне вивчення антигенної властивості кріоксенодерми 38
- Грабовська О. І., Кириченко С. В., Штеменка Н. І. (Дніпропетровськ) Інтенсивність оксидативного стресу крові щурів за розвитку карциноми герена та введення цисплатину 42
- Твердохліб Н. О. (Тернопіль) Морфологічна характеристика слизової оболонки порожнини рота при механічній жовтяніці за умов застосування коригувальних впливів 47
- Максимлюк В. І. (Тернопіль) дисфункція щитоподібної залози на фоні вузлових утворів 52
- Маслак Г. С. (Дніпропетровськ) Експонування α 1,2-фукоантігенів на лімфоцитах хворих на істинну поліцитемію та сублейкемічний мієлоз 55

Contents

ORIGINAL INVESTIGATIONS

- Makarchuk V. A., Ushakova H. O. (Dnipropetrovsk) DISTRIBUTION OF S-100B AND GLIAL FIRILLARY ACIDIC PROTEIN IN THE RAT BRAIN AND PANCREAS UNDER THE CONDITIONS OF PANCREATIC ENCEPHALOPATHY 5
- Velchynska O. V. (Kyiv) ANTITUMOUR ACTIVITY OF CHEMICAL-BIOLOGICAL ADDUCTS OF 1,1-BIS-[METHULPYRIMIDINE-2',4'-DIONO-1'-IL]-2-BROMO-2'-CHLOROETHYLENES 13
- Kushch O. H. (Zaporizhzhia) CARBOHYDRATE CODE 17 ANTIGEN PRESENTING CELLS OF PLACENTA
- Andreychyn Yu. M., Khlyeban O. V. (Ternopil) EVALUATION OF BIOCHEMICAL MARKERS OF BONE REMODELING IN PATIENTS WITH MAXILLARY SINUSITIS 22
- Ivanochko R. B., Sklyarov O. Ya. (Lviv) STATUS OF NO-SYNTHASE/ARGINASE SYSTEM AND OXIDATIVE PROCESSES IN LYMPHOCYTES LYSATE IN BLOOD OF PATIENTS WITH CHRONIC RENAL INSUFFICIENCY 26 AFTER THE SESSION OF HEMODIALYSIS
- Lymar L. Ye. (Ternopil) NEW APPROACHES OF PREGRAVIDAR TRAINING OF WOMEN WITH MENSTRUAL DYSFUNCTION AND CHRONIC DISEASES OF DIGESTIVE SYSTEM 31
- Sukhomlyn T. A., Netyukhaylo L. H. (Poltava) BIOCHEMICAL CHANGES IN THE CONNECTIVE TISSUE OF LUNGS AT BURN DISEASE AND CORRECTION BY "LIPIN" 35
- Pyatnytskyi Yu. S., Oleshchuk O. M., Bondarenko Yu. I. (Ternopil) EXPERIMENTAL STUDY OF CRYOKSENODERMA'S ANTIGENIC PROPERTIES 38
- Hrabovska O. I., Kyrychenko S. V., Shtemenko N. I. (Dnipropetrovsk) OXIDATIVE STRESS INTENSITY IN BLOOD OF RATS UNDER DEVELOPMENT OF CARCINOMA GERENIUM AND PUTTING CISPLATIN 42
- Tverdokhlib N. O. (Ternopil) MORPHOLOGICAL CHARACTERISTIC OF ORAL CAVITY MUCOSAL MEMBRANE IN OBSTRUCTIVE JAUNDICE UNDER THE CORRECTIVE EFFECTS 47
- Maksymlyuk V. I. (Ternopil) THYROID GLAND DYSFUNCTION ON A BACKGROUND OF NODULAR LESIONS 52
- Maslak H. S. (Dnipropetrovsk) α 1,2-FUCOANTIGENS EXPONATION ON LYMPHOCYTES OF PATIENTS WITH POLYCYTHEMIA VERA AND SUBLEUKEMIC MIELOSIS 55

УДК 547.854.4+547.431.4+547.96

О. В. Вельчинська

НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ О. О. БОГОМОЛЬЦЯ, КІЇВ

ПРОТИПУХЛИННА АКТИВНІСТЬ ХІМІКО-БІОЛОГІЧНИХ АДДУКТІВ 1,1-БІС-[МЕТИЛПРИМІДИН-2',4'-ДІОН-1'-ІЛ]-2-БРОМО-2'- ХЛОРОЕТИЛЕНІВ

Дослідження антиметаболітів піримідинового обміну, які відіграють роль преформованих сполук у низці біосинтетичних процесів та гальмують пухлинний ріст, є найбільш успішним напрямком пошуку нових протипухлинних засобів. З метою отримання нових потенційних протипухлинних засобів створено хіміко-біологічні аддукти на основі 1,1-біс-[5(6)-метилпіримідин-2',4'-діон-1'-іл]-2-брому-2'-хлоороетиленів та бактерійного лектину *Bacillus polytuxa*. Встановлено, що хіміко-біологічні аддукти біс-похідних піримідинів та бактерійного лектину є малотоксичними (LD_{50} від 338 до 335 мг/кг) та проявляють значущий протипухлинний ефект до 62,8 % на Лімфосаркомі Пліса. Це свідчить про те, що нові хіміко-біологічні аддукти перспективні для подальшого вивчення як малотоксичні речовини з високою протипухлиною активністю.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: піримідин, 5(6)-метилурацил, протипухлинна активність, бактерійний лектин.

ВСТУП. Хіміко-біологічні аддукти з прогнозованою біологічною активністю, що утворюються на основі біологічних структур – бактерійних лектинів та гетероциклічної компоненти, не описано в літературі. В арсеналі протипухлинних засобів значне місце займають ліки, що належать до гетероциклічних систем (рак шлунково-кишкового тракту та ін.) [7–10]. Пошук, вивчення та клінічне використання таких сполук у клінічній практиці досі не втрачають своєї інтенсивності. Протипухлинна активність бактерійних лектинів та їх вузька вуглеводна специфічність дозволяють застосовувати їх як базисні речовини для конструювання медико-біологічних препаратів направленої дії. У попередніх дослідженнях було показано, що бактерійні лектини означених штамів бацил проявляють виражений та вибірковий протипухлинний ефект відносно пухлин різного виду [4]. Тому певний інтерес становили створення та дослідження біологічної активності, а саме протипухлиної активності хіміко-біологічних аддуктів синтезованих гетероциклічних біс-похідних з бактерійним лектином **102**.

Мета роботи полягала у створенні та вивченні протипухлиної дії нових препаратів хіміко-біологічної будови з протипухлиною дією на основі 1,1-біс-[5(6)-метилпіримідин-2',4'-діон-1'-іл]-2-брому-2'-хлоороетиленів та

© О. В. Вельчинська, 2014.

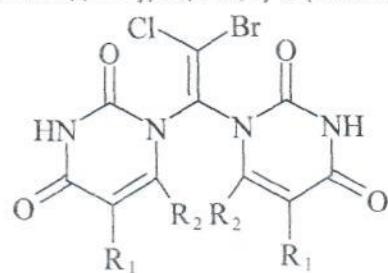
бактерійного лектину *Bacillus polytuxa*, який проявляє протипухлинну активність на колі штамів експериментальних пухлин.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ. Об'єктами дослідження були нові біс-похідні – 1,1-біс-[5(6)-метилпіримідин-2',4'-діон-1'-іл]-2-брому-2'-хлоороетилені, синтезовані на основі 5- або 6-метилурацилу та фторотану. Для створення хіміко-біологічних аддуктів 1,1-біс-[5(6)-метилпіримідин-2',4'-діон-1'-іл]-2-брому-2'-хлоороетиленів з бактерійним лектином відібрали найбільш активний продуcent позаклітинних лектинів – бактерійний лектин сапрофітного штаму *Bacillus polytuxa* **102** КГУ з Української колекції мікроорганізмів IMB НАНУ (лектин **102**). Сапрофітну культуру *Bacillus polytuxa* **102** КГУ було ізольовано з ґрунту [4]. Основні серії експериментальних досліджень виконано на дорослих білих нелінійних миших-самцях (маса тіла – (17,0±2,0) та (22,0±2,0) г) та щурах-самцях (маса тіла – (160,0±20,0) г), яких утримували у віварії ДУ "Інститут фармакології та токсикології НАМН України". Утримували тварин та проводили досліди на них відповідно до правил Європейської конвенції про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідницьких та інших наукових цілей. Результати досліду обраховували в альтернативній формі на 14 добу після введення. Статистичну обробку проводили за В. Б. Прозоровським та ін. [6].

ОРИГІНАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оскільки структурних аналогів синтезованих сполук у літературі не описано, препаратором порівняння був відомий протипухлинний лікарський засіб 5-фторурацил (5-ФУ). Кров та пухлину піддослідного щура-пухлиноносія відібрано через 30 хв після введення сполук у терапевтичній дозі. З крові одержано сироватку шляхом центрифугування, а подрібнену пухлину екстрагували ізоаміловим спиртом та ізотонічним розчином (центрифугування суспензії протягом 40 хв при 8000 об./хв).

РЕЗУЛЬТАТИ Й ОБГОВОРЕННЯ. За розробленним автором методом синтезу отримано нові 1,1-*bis*-[5(6)-метилпіримідин-2',4'-діон-1'-іл]-2-бromo-2'-хлороетилені з фармакофорною групою C=CBrCl, які синтезовано при взаємодії 5(6)-метилурацилів з 2-бromo-1,1,1-трифлуoro-ро-2'-хлороетаном (фторотаном) у молярному співвідношенні реагентів 2:1, в системі розчинників (ДМФА-бенzen) за умов міжфазного катализу DB-18-краун-6 у лужному середовищі. У літературі описано синтезгалогенопохідних аліфатичних сполук з використанням міжфазного каталізу та коло хімічних перетворень молекул урацилу [1, 3]. Однак метод синтезу новихгалогенопохідних піримідинів, які синтезовано при міжфазному каталізі, раніше в літературі не було описано. З використанням вищенаведеної методики синтезовано 1,1-*bis*-[піримідин-2',4'-діон-1'-іл]-2-бromo-2'-хлороетилені, для яких характерне розташування метил-радикала в 5-му або 6-му положенні молекул вихідних урацилів, I, II (схема).



де R₁ = CH₃, R₂ = H (I); R₁ = H, R₂ = CH₃ (II)

Схема.

Синтезовані *bis*-похідні I, II було використано для створення хіміко-біологічних аддуктів з бактерійним лектином 102 як найбільш активним продуцентом позаклітинних лектинів. Хіміко-біологічні аддукти III, IV: лектин – гете-

роциклічне *bis*-похідне I, II отримували шляхом простого механічного перемішування двох компонентів у співвідношенні 1:1 у фізіологічному розчині (табл. 1).

Встановлено, що хіміко-біологічні аддукти III, IV: лектин 102 – гетероциклічне *bis*-похідне I, II належать до малотоксичних речовин (LD₅₀ між 338 та 335 мг/кг). Значення LD₅₀ лектину 102 дорівнює 248 мг/кг. Піддослідні тварини – білі нелінійні миші-самці, маса тіла становить (17,0±2,0) та (22,0±2,0) г. Препарат порівняння – 5-ФУ (LD₅₀ 375 мг/кг).

При аналізі значень LD₅₀ лектину 102 та його хіміко-біологічних аддуктів III, IV виявлено такі закономірності:

- хіміко-біологічні аддукти з лектином 102 III, IV менш токсичні, ніж лектин 102;

- в аддуктів з менш токсичними гетероциклічними компонентами зростала їх токсичність (значення LD₅₀ змінювалися в 1,46–1,5 раза);

- розташування метил-радикала в 5-му або 6-му положенні молекул вихідних урацилів I, II не впливає на токсичність відповідних аддуктів III, IV (табл. 2).

Певний інтерес становило дослідження протипухлинної активності аддуктів III, IV. Препаратором порівняння був 5-ФУ [2, 5]. 5-ФУ є найближчим аналогом за типом дії (прототип) сполук I, II, на основі яких створено аддукти III, IV. Для порівняння протипухлинної дії аддуктів III, IV та 5-ФУ було відмічено параметр протипухлинної дії останнього – гальмування росту Лімфосаркоми Пліса (55 %) [2]. Прийнятий критерій значущості для речовин з протипухлинною активністю – гальмування росту пухлини (понад 50 %). Кількість тварин у досліді – 6. Протипухлинну активність отриманих аддуктів III, IV оцінювали за такими показниками, як відсоток гальмування росту пухлини, відсоток загибелі піддослідних тварин.

Дослідження щодо специфічної протипухлинної активності аддуктів III, IV проведено на моделі експериментального пухлинного росту – Лімфосаркома Пліса в дозах 20 і 24,0 мг/кг (табл. 3).

Виражений протипухлинний ефект з високим відсотком гальмування росту пухлини зареєстровано на Лімфосаркомі Пліса для хіміко-біологічних аддуктів: лектину 102 – *bis*-похідного 5-метилурацилу III (гальмування рос-

Таблиця 1 – Аддукти III, IV: лектин 102 – гетероциклічне *bis*-похідне I, II

№ аддукту	Склад аддукту
III	лектин 102 – 1,1- <i>bis</i> -[5'-метилпіримідин-2',4'-діон-1'-іл]-2-бromo-2'-хлороетилен (I)
IV	лектин 102 – 1,1- <i>bis</i> -[6'-метилпіримідин-2',4'-діон-1'-іл]-2-бromo-2'-хлороетилен (II)

Таблиця 2 – Параметри гострої токсичності речовин (I, II, III, IV), лектину 102

Сполука	ЛД ₅₀ , мг/кг	Хіміко-біологічний аддукт	ЛД ₅₀ , мг/кг
	515 248	III (I+лектин 102)	5
	495 248	IV (II+лектин 102)	8
I лектин 102			
II лектин 102			

Таблиця 3 – Протипухлинна активність лектину 102, аддуктів III, IV

Хіміко-біологічний аддукт	Доза, мг/кг	Середня маса пухлини, г		Гальмування росту пухлини, %
		контроль	дослід	
Лімфосаркома Пліса				
III	24,0	13,9±1,93	5,17±0,09	62,8
IV	24,0	13,9±1,93	5,21±0,09	62,5
Лектин 102	20,0	42,0±2,77	21,0±0,18	50,0
5-ФУ (контроль)				55,0

ту пухлини – 62,8 %); лектину 102 – біс-похідного 6-метилурацилу IV (гальмування росту пухлини – 62,5 %).

Індекс ефективності досліджуваних хіміко-біологічних аддуктів III, IV на Лімфосаркомі Пліса перебував у межах 2,66–5,88.

Таким чином, встановлено, що розташування метил-радикала в 5-му або 6-му положенні молекул вихідних урацилів I, II практично не впливає на виражений протипухлинний ефект аддуктів III, IV, оскільки відсоток гальмування росту пухлини на Лімфосаркомі Пліса при лікуванні вказаними речовинами має достатньо високі та близькі значення – 62,8 і 62,5 %.

У цілому пошук протипухлинних засобів на основі комбінацій ряду гетероциклічних сполук із бактерійними лектинами слід вважати перспективним новим напрямком, розвиток якого передбачає можливість одержання нових ліків з вираженою протипухлиною дією.

ВИСНОВКИ. 1. З метою отримання ефективних протипухлинних препаратів створено нові хіміко-біологічні аддукти: лектин 102 – 1,1-bis-[5'(6')-метилпіримідин-2',4'-діон-1'-іл]-2-бromo-2'-хлороетилені.

2. Хіміко-біологічні аддукти: лектин 102 – 1,1-bis-[5'(6')-метилпіримідин-2',4'-діон-1'-іл]-2-бromo-2'-хлороетилені належать до малотоксичних речовин (ЛД₅₀ між 338 та 335 мг/кг).

3. Розташування метил-радикала в 5-му або 6-му положенні молекул вихідних урацилів не впливає на токсичність відповідних аддуктів.

4. Хіміко-біологічні аддукти з лектином 102 менш токсичні, ніж сам лектин 102; також спостерігали незначне зростання токсичності аддуктів, до складу яких входили менш токсичні гетероциклічні компоненти.

5. Виражений протипухлинний ефект з високим відсотком гальмування росту пухлини зареєстровано на Лімфосаркомі Пліса для аддуктів: лектину 102 – біс-похідного 5-метилурацилу (гальмування росту пухлини – 62,8 %); лектину 102 – біс-похідного 6-метилурацилу (гальмування росту пухлини – 62,5 %).

6. Розташування метил-радикала в 5-му або 6-му положенні молекул вихідних урацилів практично не впливає на виражений протипухлинний ефект їх аддуктів з бактерійним лектином, оскільки відсоток гальмування росту пухлини на Лімфосаркомі Пліса при лікуванні вказаними речовинами має достатньо високі та близькі значення – 62,8 і 62,5 %.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. 1-Алкокси (арилокси)-1,1-дифтор-2-хлор-2-брометаны / И. И. Герус, М. Т. Колычева, Ю. Л. Ягунский, В. П. Кухарь // Журн. орг. хим. – 1989. – 25. – С. 2020–2021.

2. Блохин Н. Н. Химиотерапия опухолевых заболеваний / Н. Н. Блохин, Н. И. Переводчикова. – М. : Медицина, 1984. – С. 15–82.
3. Клецкий М. Е. Структура и реакционная способность производных урацила / М. Е. Клецкий, Е. Б. Цупак, Д. А. Назаров // ХГС. – 2002. – № 8. – С. 1106–1108.
4. Коваленко Э. А. Внеклеточные лектины бактерий / Э. А. Коваленко // Микробиолог. журн. – 1990. – 5, № 3. – С. 92–99.
5. Машковский М. Д. Лекарственные средства / М. Д. Машковский. – М. : Новая волна, 2006. – 1200 с.
6. Прозоровский В. Б. Экспресс метод определения средней эффективности дозы и ее ошибки / В. Б. Прозоровский, В. П. Прозоровский, В. М. Демченко // Фармакол. и токсикол. – 1978. – 41, № 4. – С. 407–509.
7. Adjei A. A. Review of pharmacology and clinical activity of new chemotherapy agents for the treatment of colorectal cancer / A. A. Adjei // Clinical Pharmacology. – 1999. – 48. – P. 265–277.
8. Anderson N. Controversial issues in 5-fluorouracil infusion use. Dose intensity, treatment duration, and cost comparisons / N. Anderson, J. Lokich // Cancer. – 1992. – 70. – P. 998–1002.
9. Anttila M. I. Pharmacokinetics of fluorafur after intravenous and oral administration / M. I. Anttila, E. A. Sotaniemi, M. I. Kairaluoma (Eds.) // Cancer Chemotherapy and Pharmacology. – 1983. – 10. – P. 150–153.
10. Baba H. State of the treatment for gastrointestinal cancer / H. Baba, S. Kohnoe, K. Endo (Eds.) // Gan To Kagaku Ryoho. – 2000. – 27. – P. 1233–1246.

Е. В. Вельчинская

НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНИ А. А. БОГОМОЛЬЦА, КІЇВ

ПРОТИВООПУХОЛЕВАЯ АКТИВНОСТЬ ХИМИКО-БІОЛОГІЧЕСКИХ АДДУКТОВ 1,1-БІС-[МЕТИЛПІРИМИДИН-2',4'-ДІОН-1'-ІЛ]-2-БРОМО-2'-ХЛОРОЕТИЛЕНОВ

Резюме

Исследование антиметаболитов пиримидинового обмена, которые выступают в качестве преформированных соединений в ряду биосинтетических процессов и тормозят рост опухоли, является наиболее успешным направлением поиска новых противоопухолевых средств. С целью получения новых потенциальных противоопухолевых средств создано химико-биологические аддукты на основе 1,1-бис-[5(6)-метилпиримидин-2',4'-дион-1'-ил]-2-бromo-2'-хлороэтиленов и бактерийного лектина *Bacillus polymyxa*. Установлено, что химико-биологические аддукты бис-производных пиримидинов и бактерийного лектина являются малотоксичными (LD_{50} от 338 до 335 мг/кг) и проявляют значительный противоопухолевый эффект до 62,8 % на Лимфосаркоме Плиса. Это свидетельствует о том, что новые химико-биологические аддукты перспективны для дальнейшего изучения как малотоксичные вещества с высокой противоопухолевой активностью.

КЛЮЧЕВІ СЛОВА: піримідин, 5(6)-метилурацил, противоопухолева активність, бактерійний лектин.

O. V. Velchynska

O. O. BOHOMOLETS NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY, KYIV

ANTITUMOUR ACTIVITY OF CHEMICAL-BIOLOGICAL ADDUCTS OF 1,1-BIS-[METHULPYRIMIDINE-2',4'-DIONO-1'-IL]-2-BROMO-2'-CHLOROETHYLENES

Summary

Investigations of the antimetabolites of pyrimidin's change which forwards as preformed compounds at the lirk of biosynthetic processes and brakes tumour's growth is more successful finding direction of new antitumour preparations. With a purpose of new potential antitumour preparation's obtaining chemical-biological adducts on the base of 1,1-bis-[5(6)-methylpyrimidine-2',4'-diono-1'-il]-2-bromo-2'-chloroethylenes and bacterial lectin *Bacillus polymyxa* were produced. It was discovered that chemical-biological adducts of bis-derivatives of pyrimidines and bacterial lectin applies to a little toxic preparations (LD_{50} from 338 to 335 mg/kg) and demonstrates considerable antitumour effect upon to 62.8 % on Lymphosarcoma Plisa tumour. It confirms that new chemical-biological adducts are perspective for the future investigation as substances with a little toxicity and high antitumour activity.

KEY WORDS: pyrimidine, 5(6)-methyluracile, antitumour activity, bacterial lectin.

Отримано 20.03.14

Адреса для листування: О. В. Вельчинська, вул. А. Ахматової, 16 Г, 14, Київ, 02068, Україна, e-mail: elena_www@ukr.net.